

Episkenion 1 (junio 2013)
Nunca es siempre en teatro

ISSN 2340-4485

Dreceres cap a l'arxipèlag Brossa

LONDON, John (2010): *Contextos de Joan Brossa: l'acció, la imatge i la paraula*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 245 pàgines.

Ramon X. Rosselló
Universitat de València

No resulta senzill aproximar-se a la producció artística d'algú com Joan Brossa (1919-1998), un creador de referència que va transitar per diversos formats amb una trajectòria extensa i variada. El professor del Goldsmiths College, de la Universitat de Londres, John London, s'atreveix a fer-ho mitjançant aquest volum, diríem, miscel·lani que, en part, sorgeix de treballs anteriors dedicats al nostre autor. En aquest sentit, London no s'està de deixar constància, a la introducció, de la dificultat d'analitzar Brossa atesos l'abast i la riquesa de la seua producció; així mateix, posa en evidència el fet que els acostaments anteriors a l'autor s'han plantejat des d'una perspectiva que ha segmentat l'obra segons gèneres, formats o períodes, la qual cosa ens impossibilita una visió més global, més integrada del creador.

La proposta que London ens llança és un recorregut per diversos aspectes o vessants de l'obra brossiana, el que London anomena els «contextos», és a dir, cinc àmbits d'estudi o de reflexió que contribuiran des d'una mirada concreta a un coneixement més profund d'aquest autor. Sense tenir, però, una voluntat d'exhaustivitat o totalitat, ja que, en cap cap, ens trobarem amb un acostament historicista, que projecte una determinada cronologia sobre el quefer brossià, sinó que, més aviat, comptem amb aproximacions centrades en la poesia literària, en la recepció crítica de la seua poesia escènica, en la consideració performativa de l'obra de Brossa, en la traducció i en el creador mateix. Un acostament que, segons London, no pretén constituir-se en hagiografia sinó que és fet des de la voluntat de veure allò que és realment «meravellós i únic a la seva obra.» (p. 21).

Si ens detenim una mica en cada un d'aquests contextos, podrem veure l'impuls concret que London activa amb la seua mirada curiosa i diversa. En el primer estudi, es parteix d'una ubicació de Brossa dins el corrent estilístic antiretòric, en el qual també trobem el poeta italià Giuseppe Ungaretti, un autor que servirà de punt de partida o de contraposició. Així, segons London, «la comparació amb un poeta (Giuseppe Ungaretti) d'una altra nació (Itàlia) ens ajudarà a precisar algunes possibilitats estilístiques dins aquest corrent antiretòric i a analitzar

més detalladament la relació entre la poesia de paraules senzilles i les connotacions polítiques d'aquesta poesia» (p. 29), unes connotacions que es lliguen concretament amb la ideologia nacionalista del segle XX. A partir d'aquest objectiu, London recorre, en primer lloc, la poesia del poeta italià per passar, en un segon moment, a la de Brossa, especialment al text *Em va fer Joan Brossa* (1951). I aquest és situat per London dins el corrent descrit com «la nova austeritat», una nova antipoesia que va sorgir després de la Segona Guerra Mundial, però que té, entre els seus precedents, autors internacionals com Pablo Neruda, Bertolt Brecht i Marianna Moore; a més de comptar amb el referent del brasiler Cabral de Melo, una influència directa reconeguda pel mateix Brossa. London, a més, es deté en aquest capítol a repassar la seua difícil recepció i l'exclusió de les grans antologies dutes a terme durant els anys de predomini del realisme històric a ca nostra, com foren *Poesia catalana del segle XX* (1963), de Molas i Castellet, *Nova antologia de la poesia catalana* (1965), de Joan Triadú, o *Poetas catalanes contemporàneos* (1968), a càrrec de J. Agustín Goytisolo.

El segon estudi té com a objectiu la revisió de la recepció crítica del teatre durant el període franquista, concretament durant la dècada dels anys cinquanta i la dels seixanta, en què s'estrenen peces com *Or i sal* (1959) o *La jugada* (1960). Aquesta recepció, en termes generals, es comprova que no fou especialment positiva. Segons London, aquesta es vincularia, en opinió de la crítica del moment, a un allunyament de la claredat i d'un públic majoritari i també a una associació de l'humor amb l'escapisme en un context, des dels primers anys seixanta, dominat per la difusió i el seguiment de les fórmules del teatre èpic. London tracta d'explicar, però, el lligam de l'estètica de Brossa, marcada per la imaginació, amb els acostaments a la realitat, tot centrant-se en la construcció dels diàlegs, en una proposta on, d'acord amb l'autor, els personatges «es construeixen a través del seu llenguatge molt més que no pas a través de les seves accions» (p. 79). En aquest lligam London destaca el joc amb les frases fetes, com un element essencial a l'hora de veure els mecanismes mitjançant els quals Brossa poetitza la quotidianitat, amb la voluntat de fer-la més real, més perceptible.

Els tres estudis que completen aquest volum podríem dir que abandonen una perspectiva genèrica per endinsar-se en consideracions d'abast més general. El tercer estudi, així doncs, parteix d'una visió de l'obra brossiana com a art performatiu, la qual cosa ens porta ara cap a l'obra visual de Brossa, com són els poemes objecte o les instal·lacions; això, però, es fa des de la constatació d'una vinculació estreta entre els diferents camps creatius de Brossa, tant de l'art en el teatre com del teatre en l'art. London, en aquest sentit, arriba a la idea que el conjunt de l'obra de Brossa es podria «rebatejar» com a *performance*. El quart dels contextos abordats és el de la traducció, terreny on London ha tingut una experiència directa. Ara bé, aquest també analitza el Brossa traductor de Rimbaud, per passar després al treball complex que sobre diferents gèneres han realitzat alguns traductors que s'han acostat a Brossa, com ara el poeta Pere Gimferrer o ell mateix, tant pel que fa a la poesia com al teatre, als títols dels poemes objecte o a poemes objecte on paraules i lletres esdevenen la imatge de l'obra.

Finalment, London s'encamina cap a l'artista, cap a la relació personal que va tenir amb Brossa, mitjançant un capítol que, tot seguint les etiquetes que usa London, ens presenta

l'avantguardista rigorós i l'ateu transcendent. L'autor acabarà per recordar-nos que «el que podem admirar en Brossa és el seu intent constant de renovació estètica, el seu qüestionament de l'ordre establert, la seva experimentació en camps diversos» (p. 193). I amb la idea que les creacions de Brossa no es poden assimilar a la imatge d'obra definitivament acabada, la qual cosa fa imprescindible una participació activa del receptor que propiciarà la descoberta.

Sens dubte, aquest llibre de London el podem veure com un plec d'instruccions que ens condueixen de manera més efectiva cap al gaudi de la creació de Brossa, per una drecera que hem de recórrer, però, cadascun de nosaltres. Com una invitació a (re)descobrir o a indagar sobre les múltiples possibilitats i lectures que Brossa ens ofereix a partir de la seua variada, extensa i rica aportació a l'art del segle XX.

